

Metoda konečných prvků

- Vztah mezi Ritzovou metodou a MKP
- Základní principy MKP
- Odvození matice tuhosti konečného prvku pro příhradovinu

Metoda konečných prvků (1)

Nevýhoda klasických variačních metod – obtížná (často nemožná) volba aproximačních funkcí φ na složitějších oblastech.

Řešení: rozdělení konstrukce na malé oblasti na n jednoduchých podoblastí a volba aproximačních funkcí na nich φ_j na nich.

Protože Π je skalární veličina, lze:

$$\Pi_{approx.} = \sum_{j=1}^n \Pi_{e,j}, \quad (1)$$

kde $\Pi_{e,j}$ je potenciální energie j -té podoblasti („konečného prvku“).

Metoda konečných prvků (2)

Další postup je analogický klasickým variačním metodám (např. Ritzově metodě) – řeší se soustava n lineárních rovnic:

$$\frac{\partial \Pi}{\partial a_i} = 0, \quad i = 1..n \quad (2)$$

Pozn.: zde je použit **Lagrangeův variační princip** a jde tedy o **deformační variantu** metody konečných prvků MKP (viz dále).

Metoda konečných prvků (3)

Varianty MKP:

- deformační (Lagrangeův variační princip) – neznámá jsou posunutí a pootočení (nejčastější, přes 90% případů),
- silová (např. Castiglianův variační princip) – neznámé jsou silové veličiny,
- smíšená (např. variační princip Hu-Washitsu).

Deformační varianta MKP

Hledané **deformační veličiny** – viz klasická teorie pružnosti (mohou být i jejich derivace!):

- rovinná napjatost s deformace (stěny, ...): u, v
- desky: w, φ_x, φ_y
- prostorové úlohy: u, v, w

Aproximační funkce se volí **zásadně** ve tvaru polynomů.

Matrice tuhosti kon. prvku (1)

Potenciální energie soustavy:

$$\Pi = \frac{1}{2} \int_V \boldsymbol{\varepsilon}^T \mathbf{D} \boldsymbol{\varepsilon} dV - \int_V \mathbf{X}^T \mathbf{r} dV. \quad (3)$$

Po dosazení za $\boldsymbol{\varepsilon} = \mathbf{B}\mathbf{S}\mathbf{r}$ a vytknutí vektoru neznámých konstant (posunutí) $\mathbf{r}$:

$$\Pi = \frac{1}{2} \mathbf{r}^T \int_V \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dV \mathbf{r} - \int_V \mathbf{X}^T dV \mathbf{r}. \quad (4)$$

Stručně:

$$\Pi = \frac{1}{2} \mathbf{r}^T \mathbf{K} \mathbf{r} - \mathbf{F}^T \mathbf{r}. \quad (5)$$

Matice tuhosti kon. prvku (2)

Aplikací Lagrangeova variačního principu ($\partial \Pi = 0$) na (28):

$$\mathbf{K} \mathbf{r} = \mathbf{F}, \quad (6)$$

kde $\mathbf{K}$ ... matice tuhosti konečného prvku:

$$\mathbf{K} = \int_V \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dV, \quad (7)$$

$\mathbf{F}$ ... zatěžovací vektor konečného prvku:

$$\mathbf{F} = - \int_V \mathbf{X}^T dV - \int_S \mathbf{p}^T dS. \quad (8)$$

Analýza konstrukce

Z K_e a r_e a F_e jednotlivých prvků (e je číslo prvku) sestavíme K a r a F celé konstrukce a neznámé určíme řešením soustavy rovnic:

$$K r = F. \quad (9)$$

Poznámka: tyto sestavení matice tuhosti a zatěžovacího vektoru je zcela shodné s postupem v obecné deformační metodě.

Zatížení konstrukce

- Zatížení zavádíme výhradně v uzlech konečných prvků
- Zatížení má silový charakter:
  - **síly** pracují na posunutích
  - **momenty** pracují na pootočeních
- Zatížení deformacemi bude popsáno dále

Podepření konstrukce – okrajové podmínky

- Pružné podpory: přidáme odpovídající tuhost pružiny na diagonálu matice tuhosti
- Pevná podpora (posunutí, pootočení) $\Rightarrow$ známá hodnota $(0, 0)$ neznámého posunutí/pootočení (upravíme systém rovnic)
- Popuštění podpor: $\Rightarrow$ známá hodnota neznámého posunutí/pootočení (upravíme systém rovnic)

Deformační varianta MKP

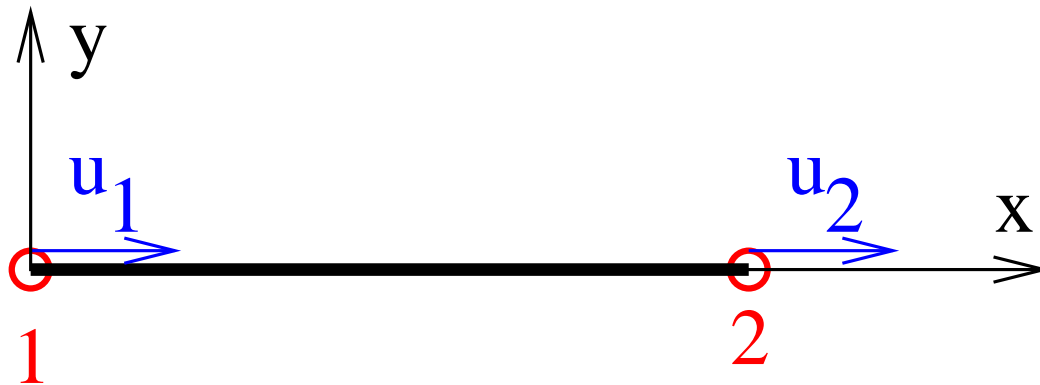
Hledané **deformační veličiny** – viz klasická teorie pružnosti (mohou být i jejich derivace!):

- rovinná napjatost s deformace (stěny, ...): u, v
- desky: w, φ_x, φ_y
- prostorové úlohy: u, v, w

Aproximační funkce se volí **zásadně** ve tvaru polynomů.

Odvození konečného prvku příhradoviny

(1)

Neznámé parametry deformace: u , v v každém uzlu.

Tj. celkem dva neznámé uzlové parametry:

$$\{u_1, u_2\}^T.$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (2)

Geometrická rovnice:

$$\varepsilon_x = \frac{\partial u}{\partial x} \quad (10)$$

Maticově ($\varepsilon = \partial^T \mathbf{u}$):

$$\{ \varepsilon_x \} = \left[\frac{\partial}{\partial x} \right] \{ u \} \quad (11)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (3)

Podmínka rovnováhy:

$$\frac{\partial \sigma_x}{\partial x} + X = 0 \quad (12)$$

Maticově ($\partial \sigma + X = 0$):

$$\left[\frac{\partial}{\partial x} \right] \{ \sigma_x \} + \{ X \} = \{ 0 \} \quad (13)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (4)

Fyzikální rovnice:

$$\sigma_x = E \times \varepsilon_x \quad (14)$$

Maticově ($\sigma = D \varepsilon$):

$$\{ \sigma_x \} = [E] \{ \varepsilon_x \} \quad (15)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny

(5)

Aproximace neznámých uzlových posunutí:

$$u(x) = a_1 + a_2 x \quad (16)$$

Maticově ($\mathbf{u} = \mathbf{U} \mathbf{a}$):

$$\{ u \} = [1 \quad x] \left\{ \begin{array}{c} a_1 \\ a_2 \end{array} \right\} \quad (17)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (6)

Aproximace neznámých uzlových posunutí v uzlech 1, 2

($\mathbf{r} = \mathbf{S} \mathbf{a}$):

$$\begin{Bmatrix} u_1 \\ u_2 \end{Bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & x_1 \\ 1 & x_2 \end{bmatrix} \begin{Bmatrix} a_1 \\ a_2 \end{Bmatrix} \quad (18)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (7)

Kombinací vztahů $\varepsilon = \partial^T u$ a $u = U a$ vznikne $\varepsilon = B a$,
kde $B = \partial^T U a$:

$$\{ \varepsilon_x \} = \left[\frac{\partial}{\partial x} \right] \left[\mathbf{1} \quad x \right] \begin{Bmatrix} a_1 \\ a_2 \end{Bmatrix} \quad (19)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (8)

Kombinací vztahů $\varepsilon = \partial^T u$ a $u = U a$ vznikne $\varepsilon = B a$,
kde $B = \partial^T U$:

$$\{ \varepsilon_x \} = [0 \quad 1] \left\{ \begin{array}{c} a_1 \\ a_2 \end{array} \right\} \quad (20)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny

(9)

Z $\mathbf{r} = \mathbf{S} \mathbf{a}$ plyne:

$$\mathbf{a} = \mathbf{S}^{-1} \mathbf{r}, \quad (21)$$

kde:

$$\mathbf{S} = \begin{bmatrix} 1 & x_1 \\ 1 & x_2 \end{bmatrix} \Rightarrow \mathbf{S}^{-1} = \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2 - x_1} & \frac{-x_1}{x_2 - x_1} \\ \frac{-1}{x_2 - x_1} & \frac{1}{x_2 - x_1} \end{bmatrix} \quad (22)$$

Pak místo $\varepsilon = \mathbf{B} \mathbf{a}$ lze psát $\varepsilon = \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} \mathbf{r}$:

$$\left\{ \varepsilon_x \right\} = \begin{bmatrix} 0 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2 - x_1} & \frac{-x_1}{x_2 - x_1} \\ \frac{-1}{x_2 - x_1} & \frac{1}{x_2 - x_1} \end{bmatrix} \begin{Bmatrix} u_1 \\ u_2 \end{Bmatrix}. \quad (23)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (11)

Potenciální energie vnitřních sil:

$$\Pi_i = \frac{1}{2} \int_V \boldsymbol{\varepsilon}^T \boldsymbol{\sigma} dV = \frac{1}{2} \int_V \boldsymbol{\varepsilon}^T \mathbf{D} \boldsymbol{\varepsilon} dV \quad (24)$$

Potenciální energie vnějších sil:

$$\Pi_e = - \int_V \mathbf{X}^T \mathbf{r} dV - \int_S \mathbf{p}^T \mathbf{r} dS. \quad (25)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (12)

Potenciální energie soustavy:

$$\Pi = \frac{1}{2} \int_V \boldsymbol{\varepsilon}^T \mathbf{D} \boldsymbol{\varepsilon} dV - \int_V \mathbf{X}^T \mathbf{r} dV - \int_S \mathbf{p}^T \mathbf{r} dS. \quad (26)$$

Po dosazení za $\boldsymbol{\varepsilon}$ a vytknutí $\mathbf{r}$:

$$\Pi = \frac{1}{2} \mathbf{r}^T \int_V \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dV \mathbf{r} - \int_V \mathbf{X}^T dV \mathbf{r} - \int_S \mathbf{p}^T dS \mathbf{r}. \quad (27)$$

Stručně:

$$\Pi = \frac{1}{2} \mathbf{r}^T \mathbf{K} \mathbf{r} - \mathbf{F}^T \mathbf{r}. \quad (28)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (13)

Aplikací Lagrangeova variačního principu ($\partial \Pi = 0$) na (28):

$$\mathbf{K} \mathbf{r} = \mathbf{F}, \quad (29)$$

kde $\mathbf{K}$ ... matice tuhosti konečného prvku:

$$\mathbf{K} = \int_V \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dV, \quad (30)$$

$\mathbf{F}$ ... zatěžovací vektor konečného prvku:

$$\mathbf{F} = - \int_V \mathbf{X}^T dV - \int_S \mathbf{p}^T dS. \quad (31)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (14)

Pro studovaný konečný prvek:

$$\mathbf{F} = \mathbf{X} + \mathbf{p}. \quad (32)$$

$$\mathbf{K} = \int_V \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dV = A \int_0^L \mathbf{S}^{-1T} \mathbf{B}^T \mathbf{D} \mathbf{B} \mathbf{S}^{-1} dx, \quad (33)$$

podrobný zápis:

$$\mathbf{K} = A \int_0^L \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \\ \frac{-x_1}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} E \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2-x_1} & \frac{-x_1}{x_2-x_1} \\ \frac{-1}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \end{bmatrix} dx \quad (34)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny (15)

Podrobný zápis (vytknutí konstant pře integrál):

$$\mathbf{K} = A \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \\ \frac{-x_1}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} 0 \\ 1 \end{bmatrix} [E] [0 \ 1] \begin{bmatrix} \frac{x_2}{x_2-x_1} & \frac{-x_1}{x_2-x_1} \\ \frac{-1}{x_2-x_1} & \frac{-1}{x_2-x_1} \end{bmatrix} \int_0^L dx \quad (35)$$

Po úpravě (integrace $\int_0^L dx = L$ násobení matic):

$$\mathbf{K} = EAL \begin{bmatrix} \frac{1}{(x_2-x_1)^2} & \frac{-1}{(x_2-x_1)^2} \\ \frac{-1}{(x_2-x_1)^2} & \frac{1}{(x_2-x_1)^2} \end{bmatrix}, \quad x_2-x_1 = L \Rightarrow \mathbf{K} = \begin{bmatrix} \frac{EA}{L} & \frac{-EA}{L} \\ \frac{-EA}{L} & \frac{EA}{L} \end{bmatrix}, \quad (36)$$

což je matice tuhosti známá i z deformační metody.

Odvození konečného prvku příhradoviny (16)

Soustava rovnic pro jeden konečný prvek má tedy tvar:

$$\mathbf{K}_e \mathbf{e} = \mathbf{F}_e,$$

podrobně:

$$\begin{bmatrix} \frac{EA}{L} & -\frac{EA}{L} \\ -\frac{EA}{L} & \frac{EA}{L} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_1 \\ u_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} F_1 \\ F_2 \end{bmatrix} \quad (37)$$

Odvození konečného prvku příhradoviny

(17)

Rozšíření na proměnné u a v v každém uzlu:

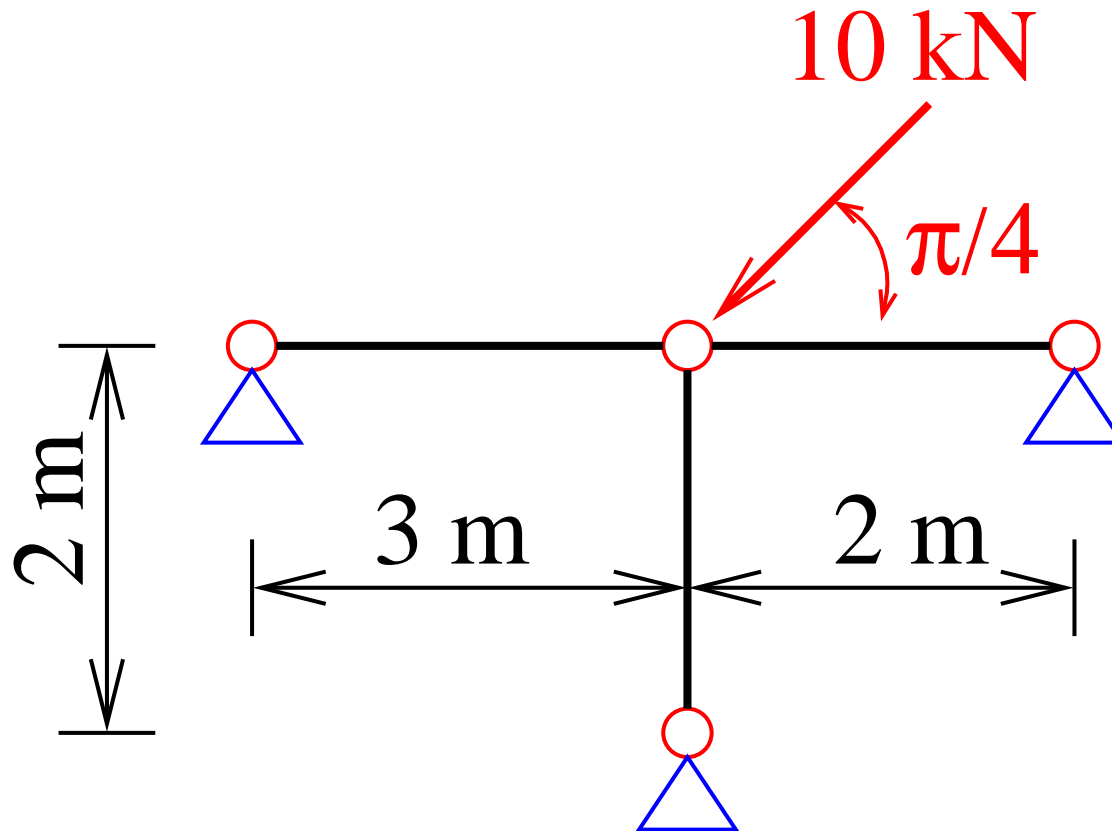

$$\begin{bmatrix} \frac{EA}{L} & 0 & -\frac{EA}{L} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ -\frac{EA}{L} & 0 & \frac{EA}{L} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_1 \\ v_1 \\ u_2 \\ v_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} F_1 \\ 0 \\ F_2 \\ 0 \end{bmatrix} \quad (38)$$

Příklad (1)

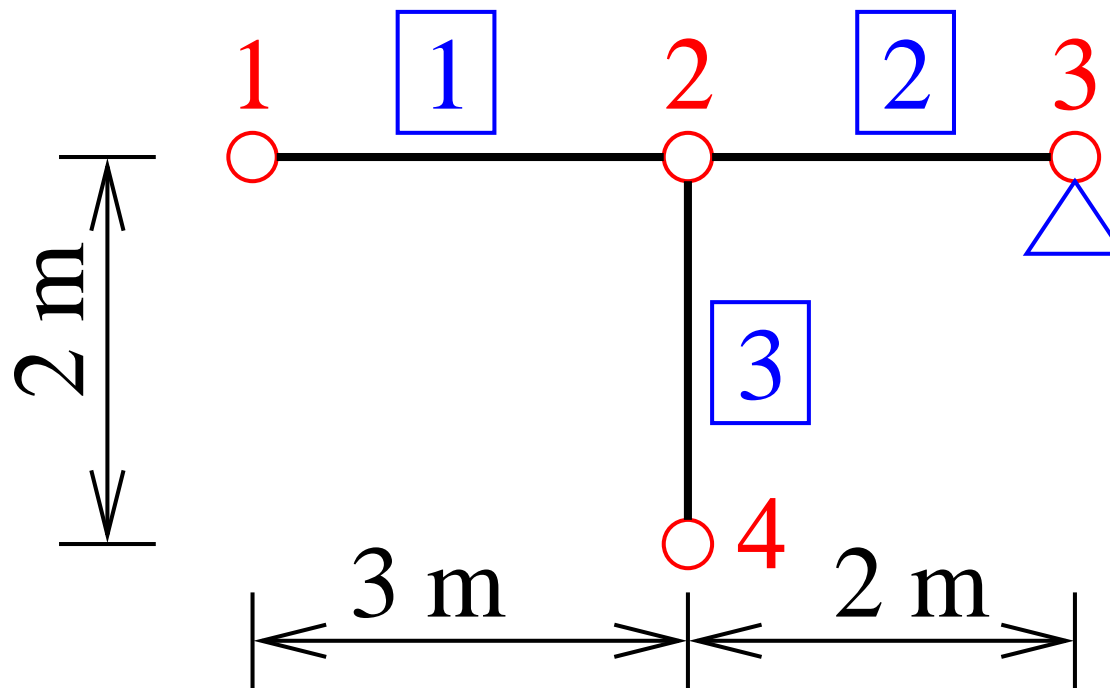
Stanovte vnitřní síly zadané příhradové konstrukce, je-li dáno

$$E = 20 \text{ GPa}, \quad A = 0.01 \text{ m}^2.$$

Příklad (2)

Označení prvků a uzlů:

Příklad (3)

Matice tuhosti prvku 1 (uzly 1,2):

	u_1	v_1	u_2	v_2
u_1	$\frac{EA}{L}$	0	$-\frac{EA}{L}$	0
v_1	0	0	0	0
u_2	$-\frac{EA}{L}$	0	$\frac{EA}{L}$	0
v_2	0	0	0	0

	u_1	v_1	u_2	v_2
u_1	66666667	0	-66666667	0
v_1	0	0	0	0
u_2	-66666667	0	66666667	0
v_2	0	0	0	0

Příklad (4)

Matice tuhosti prvku 2 (uzly 2,3):

	u_2	v_2	u_3	v_3
u_2	$\frac{EA}{L}$	0	$-\frac{EA}{L}$	0
v_2	0	0	0	0
u_3	$-\frac{EA}{L}$	0	$\frac{EA}{L}$	0
v_3	0	0	0	0

	u_2	v_2	u_3	v_3
u_2	100000000	0	-100000000	0
v_2	0	0	0	0
u_3	-100000000	0	100000000	0
v_3	0	0	0	0

Příklad (5)

Matrice tuhosti prvku 3 (uzly 2,4) v **lokálních souřadnicích**:

	u_2	v_2	u_4	v_4
u_2	$\frac{EA}{L}$	0	$-\frac{EA}{L}$	0
v_2	0	0	0	0
u_4	$-\frac{EA}{L}$	0	$\frac{EA}{L}$	0
v_4	0	0	0	0

	u_2	v_2	u_4	v_4
u_2	100000000	0	-100000000	0
v_2	0	0	0	0
u_4	-100000000	0	100000000	0
v_4	0	0	0	0

Příklad (6)

Transformace matice tuhosti prvku 3 (uzly 2,4) do svislého směru (viz ODM):

$$\mathbf{K}_e = \mathbf{T}^T \mathbf{K}_e^{\text{loc}} \mathbf{T},$$

$$\mathbf{T} = \begin{bmatrix} \cos(90) & \sin(90) & 0 & 0 \\ -\sin(90) & \cos(90) & 0 & 0 \\ 0 & 0 & \cos(90) & \sin(90) \\ 0 & 0 & -\sin(90) & \cos(90) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ -1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & -1 & 0 \end{bmatrix}.$$

Matice prvku 3 v **globálních souřadnicích**:

	u_2	v_2	u_4	v_4
u_2	0	0	0	0
v_2	0	100000000	0	-100000000
u_4	0	0	0	0
v_4	0	-100000000	0	100000000

Příklad (7)

Matrice tuhosti konstrukce:

$$10^6 \times \begin{bmatrix} 67 & 0 & -67 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ -67 & 0 & 167 & 0 & -100 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 100 & 0 & 0 & 0 & -100 \\ 0 & 0 & -100 & 0 & 100 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & -100 & 0 & 0 & 0 & 100 \end{bmatrix}$$

Příklad (8)

Soustava rovnic $\mathbf{K} \times \mathbf{r} = \mathbf{F}$ po zavedení okrajových podmínek:

$$10^6 \times \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 167 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 100 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \times \begin{Bmatrix} u_1 \\ v_1 \\ u_2 \\ v_2 \\ u_3 \\ v_3 \\ u_4 \\ v_4 \end{Bmatrix} = \begin{Bmatrix} 0 \\ 0 \\ -7071 \\ -7071 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{Bmatrix}$$

Příklad (9)

Vypočítaný vektor posunutí:

$$\begin{pmatrix} u_1 \\ v_1 \\ u_2 \\ v_2 \\ u_3 \\ v_3 \\ u_4 \\ v_4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ -4.2426 \times 10^{-05} \\ -7.0711 \times 10^{-05} \\ 0 \\ 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix} [m]$$

Příklad (10)

Vektory posunutí jednotlivých prutů:

$$r_{e,1} = [0, 0, -4.2426 \times 10^{-05}]^T$$

$$r_{e,1} = [-4.2426 \times 10^{-05}, 0, 0]^T$$

$$r_{e,1} = [-4.2426 \times 10^{-05}, 0, 0]^T$$

Dopočet koncových (a vnitřních) sil:

$$\mathbf{K}_{e,i} \times \mathbf{r}_{e,i} = \mathbf{F}_{e,i} \Rightarrow N_i$$

Prut	Síla [kN]
1	-2.83
2	4.24
3	-7.07

Volba náhradních polynomů (1)

- Nejlepší konvergence při použití úplného polynomu n -tého stupně (Ženíšek et al).
- Počet konstant v polynomu $(a_1, a_2, \dots)$ = počet neznámých na konečném prvku $(u_1, v_1, \dots)$.
- Ne vždy je možné použít všechny členy úplného polynomu.

Volba náhradních polynomů (2)

Pro neznámou x :

1. $a_1 + a_2 x$

2. $a_1 + a_2 x + a_3 x^2$

3. $a_1 + a_2 x + a_3 x^2 + a_4 x^3$

4. $a_1 + a_2 x + a_3 x^2 + a_4 x^3 + a_5 x^4$

Volba náhradních polynomů (3)

Pro neznámé x a y :

1. $a_1 + a_2 x + a_3 y$

2. $a_1 + a_2 x + a_3 y + a_4 xy + a_5 x^2 + a_6 y^2$

3. $a_1 + a_2 x + a_3 y + a_4 xy + a_5 x^2 + a_6 y^2 + a_7 x^3 + a_8 y^3 + a_9 x y^2 + a_{10} x^2 y$